

**IJTIMOYIY TARMOQLAR INSON TAFAKKURIGA QANDAY
TA'SIR QILADI?**

Namangan davlat pedagogika institute

Aniq va tabiy fanlar fakulteti

Texnologik ta'lim yo'nalishi I-bosqich talabasi

Qambaraliyeva Saboxat Azamjon qizi

+998 88 293 96 04

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ijtimoiy tarmoqlarning inson tafakkuriga ko'rsatadigan ijobiy va salbiy ta'sirlari tahlil qilinadi. Xususan, axborot oqimining tezlashuvi, fikrlash jarayonining o'zgarishi, diqqatning pasayishi va tanqidiy fikrlashning shakllanishi kabi jihatlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlardan ongli foydalanish zarurati asoslab beriladi.*

Kalit so'zlar: *ijtimoiy tarmoqlar, tafakkur, axborot oqimi, tanqidiy fikrlash, diqqat, raqamli muhit.*

How Do Social Networks Affect Human Thinking?

Annotation: *This article examines the impact of social networks on human thinking, highlighting both positive and negative effects. It explores the acceleration of information flow, changes in cognitive processes, decreased attention span, and the development of critical thinking. The importance of conscious and responsible use of social media is also emphasized.*

Key words: *social networks, thinking, information flow, critical thinking, attention, digital environment.*

Как социальные сети влияют на мышление человека?

Аннотация: *В данной статье анализируется влияние социальные сети на мышление человека, включая как положительные, так и отрицательные аспекты. Рассматриваются ускорение информационного потока, изменение процесса мышления, снижение концентрации внимания и развитие*

критическое мышление. Также подчеркивается необходимость осознанного использования социальных сетей

Ключевые слова: социальные сети, мышление, информационный поток, критическое мышление, внимание, цифровая среда.

XXI asrda ijtimoiy tarmoqlar global kommunikatsiya tizimining asosiy elementlaridan biriga aylandi. Ular nafaqat axborot almashinuvi vositasi, balki inson tafakkuri, idroki va dunyoqarashining shakllanishiga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi murakkab ijtimoiy-madaniy fenomen sifatida namoyon bo'lmoqda. Raqamli makonning kengayishi natijasida insonning bilim olish jarayoni tezlashgan bo'lsa-da, bu holat tafakur sifatining o'zgarishiga ham olib kelmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi — ijtimoiy tarmoqlarning inson tafakkuriga ko'rsatadigan ta'sirini falsafiy va analitik yondashuv asosida o'rganish, uning ijobiy va salbiy jihatlarini aniqlash hamda ularning oqibatlarini baholashdan iborat.

1. Axborot muhitining transformatsiyasi va tafakkur evolyutsiyasi. Raqamli texnologiyalar rivojlanishi bilan axborot oqimi misli ko'rilmagan darajada tezlashdi. Avval inson ma'lumotni izlab topgan bo'lsa, bugungi kunda axborot insonni "o'zi topadi". Bu esa tafakkurning faol izlanishdan passiv qabul qilish modeliga o'tishiga olib kelmoqda.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tezkor axborot muhitida insonning chuqur va tizimli fikrlash qobiliyati qisqarishi mumkin. Nicholas Carr bu jarayonni quyidagicha ifodalaydi:

“Internetdan faol foydalanish natijasida mening chuqur o'ylash va diqqatni jamlash qobiliyatim asta-sekin susayib borayotganini sezdim.”[1]

Bu fikr shuni ko'rsatadiki, axborot hajmining ortishi har doim ham tafakkur sifatining oshishiga olib kelmaydi.

2. Diqqatning parchalanishi va kognitiv barqarorlik muammosi. Ijtimoiy tarmoqlarda kontentning uzluksiz yangilanib borishi inson diqqatini doimiy ravishda chalgʻitadi. Natijada diqqatni uzoq muddat davomida bir nuqtaga jamlash qobiliyati susayadi.

Psixologik tadqiqotlarga koʻra, inson miyasi tez-tez oʻzgaradigan stimullarga moslashadi va chuqur fikrlash uchun zarur boʻlgan “sekin tafakkur” holatiga kamroq kiradi. Daniel Kahneman bu holatni quyidagicha tushuntiradi:

“Odamlar tez-tez takrorlanadigan maʼlumotni haqiqat deb qabul qilishga moyil boʻladilar, chunki tanishlik hissi haqiqat bilan adashtiriladi.”[2] Bu esa ijtimoiy tarmoqlarda notoʻgʻri axborotning tez tarqalishiga zamin yaratadi.

3. Tanqidiy fikrlash va axborotni tahlil qilish muammosi. Ijtimoiy tarmoqlar insonni turli fikrlar bilan tanishtiradi, bu esa tanqidiy fikrlashni rivojlantirish imkonini beradi. Biroq algoritmlar foydalanuvchiga asosan uning qarashlariga mos keladigan kontentni koʻrsatadi.

Bu fenomenni Eli Pariser quyidagicha izohlaydi:

“Internet foydalanuvchiga uning qiziqishlariga mos keladigan axborotni koʻrsatadi va shu orqali u boshqa fikrlarni kamroq koʻra boshlaydi.”[3] Natijada insonning fikrlash doirasi torayishi va muqobil qarashlarni qabul qilish qobiliyati pasayishi mumkin.

4. Virtual identitet va ijtimoiy taʼsir. Ijtimoiy tarmoqlarda inson oʻzining virtual obrazini yaratadi va bu uning real hayotdagi oʻzini anglashiga taʼsir qiladi. Virtual makonda inson koʻpincha idealizatsiyalangan “men”ni namoyish etadi.

Sherry Turkle bu jarayonni quyidagicha taʼriflaydi:

“Texnologiyalar bizning hayotimizga shunchaki vosita sifatida emas, balki shaxsiyatimizni shakllantiruvchi omil sifatida kirib kelmoqda.”[4]

Bu esa inson tafakkurining tashqi baholarga (layk, izoh) bogʻlanishiga olib keladi va mustaqil fikrlashni zaiflashtirishi mumkin.

5. Raqamli savodxonlik va ongli foydalanish. Zamonaviy axborot muhitida raqamli savodxonlik asosiy kompetensiyalardan biriga aylandi. Bu tushuncha faqat texnik ko'nikmalarni emas, balki axborotni tanqidiy baholash va undan ongli foydalanishni ham o'z ichiga oladi.

UNESCO bu borada quyidagicha ta'kidlaydi:

“Media va axborot savodxonligi insonlarga axborotni topish, tahlil qilish va undan mas'uliyat bilan foydalanish imkonini beradi.”[5]

Shu sababli ijtimoiy tarmoqlardan samarali foydalanish uchun raqamli savodxonlikni rivojlantirish zarur.

Yuqoridagi tahlillar asosida shuni ta'kidlash mumkinki, ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy inson tafakkurining shakllanishida muhim omillardan biriga aylangan. Ular axborotga kirishni osonlashtiradi, bilim doirasini kengaytiradi va turli nuqtai nazarlar bilan tanishish imkonini yaratadi. Shu jihatdan ijtimoiy tarmoqlar tafakkurning rivojlanishiga xizmat qiluvchi samarali vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Biroq, mazkur jarayon bir tomonlama emas. Axborot oqimining haddan tashqari tezligi va hajmi inson tafakkurining chuqurligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, diqqatning barqarorligini pasaytirishi va fikrlash jarayonining yuzakilashishiga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, algoritmik tanlov natijasida insonning faqat ma'lum turdagi axborot bilan chegaralanib qolishi uning dunyoqarashini toraytirishi ehtimolini kuchaytiradi. Shu nuqtai nazardan, tanqidiy fikrlash zamonaviy tafakkurning ajralmas elementi sifatida alohida ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar insonning ijtimoiy ongiga, o'zini anglashiga va fikr bildirish uslubiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Virtual makonda shakllanadigan qarashlar va qadriyatlar real hayotdagi qarorlar bilan uzviy bog'lanib boradi. Natijada tafakkur nafaqat individual, balki ijtimoiy omillar ta'sirida ham shakllanadigan murakkab tizim sifatida namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, ijtimoiy tarmoqlarning inson tafakkuriga ta'siri murakkab va ko'p qirrali bo'lib, ularning ijobiy yoki salbiy natijasi foydalanish jarayonining mazmuni va shakliga bog'liq. Shu sababli mazkur fenomenni chuqur o'rganish va

uning ijtimoiy-falsafiy mohiyatini anglash zamonaviy ilmiy tadqiqotlar uchun muhim yoʻnalishlardan biri boʻlib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. Nicholas Carr — The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains, 2010
2. Daniel Kahneman — Thinking, Fast and Slow, 2011
3. Eli Pariser — The Filter Bubble, 2011
4. Sherry Turkle — Alone Together, 2011
5. UNESCO — Media and Information Literacy, 2013